

SUU TÀM CÁC CÂY THUỐC QUÝ CỦA TỈNH ĐẮK NÔNG

Trương Văn Minh
Hội Đông y tỉnh Đắk Nông

MỞ ĐẦU

Ngay từ thời xa xưa, con người đã biết sử dụng cây cỏ hoang dại để làm thuốc chữa bệnh. Cho đến ngày nay, khi khoa học ngày càng hiện đại và phát triển, thì cây cỏ làm thuốc vẫn đóng vai trò quan trọng trong nền y học cổ truyền, là nguồn nguyên liệu quý cho nhiều loại thuốc hiện đại, có xuất xứ từ các hợp chất tự nhiên. Bên cạnh giá trị làm thuốc chữa bệnh, cây thuốc còn đem lại giá trị kinh tế và xã hội cao.

Tuy nhiên, trong những năm gần đây, do nạn khai thác và sử dụng nguồn tài nguyên rừng không hợp lý, áp lực gia tăng về dân số và nhu cầu sử dụng các dược liệu có nguồn gốc từ tự nhiên, dẫn đến nguồn tài nguyên cây thuốc ngày càng bị cạn kiệt. Từ khi tách tỉnh, ngành y tế Đắk Nông chưa có cuộc điều tra, đánh giá lại nguồn tài nguyên này một cách đầy đủ. Vì vậy, việc điều tra, xây dựng cơ sở dữ liệu và sưu tập bộ tiêu bản về cây thuốc tại tỉnh Đắk Nông, đồng thời tiến hành xây dựng mô hình bảo tồn, lưu giữ một số giống cây thuốc quý, đưa ra giải pháp để bảo tồn và sử dụng hợp lý nguồn dược liệu đang có tại địa phương là rất cần thiết. Xuất phát từ thực tế trên, chúng tôi tiến hành đề xuất thực hiện đề tài “*Sưu tầm các cây thuốc quý tại tỉnh Đắk Nông*”.

NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

1. Nội dung nghiên cứu

- Đánh giá về hiện trạng các cây thuốc trên địa bàn tỉnh Đắk Nông.
- Xây dựng vườn thuốc đông y với các cây thuốc đã sưu tầm được.
- Xây dựng danh lục cây thuốc Đắk Nông.
- Dự báo tình hình và một số giải pháp nhằm bảo tồn, phát triển cây thuốc quý trên địa bàn tỉnh.

Phương pháp nghiên cứu

- Các phương pháp điều tra, thu thập tư liệu, tổng hợp tư liệu; thu thập tiêu bản, làm tiêu bản; lấy mẫu và kiểm định sơ bộ trước khi làm tiêu bản; đánh giá khả năng bảo tồn các cây thuốc quý.

KẾT QUẢ VÀ BÀN LUẬN

1. Đánh giá về hiện trạng các cây thuốc trên địa bàn tỉnh Đắk Nông

Qua điều tra thực địa đã phát hiện ra nhiều loài cây thuốc chưa có tên trong danh lục của các khu bảo tồn thiên nhiên mà các đoàn khảo sát thực vật đã ghi nhận trước đây. Trong đó, có các cây thuốc quý hiếm có tên trong Sách đỏ Việt Nam như: Hoàng đằng, Nấp âm, Hà thủ ô đỏ, Sâm cau; Hay các loài cây khá phổ biến như Câu đằng, Râu hùm...

Những nơi không điều tra, tiến hành phỏng vấn nhanh với người dân địa phương và những người đang khai thác, thu mua để nắm được tổng quan về cây thuốc trong địa bàn tỉnh.

Qua đó, đã ghi nhận tại Đắk Nông có trên 305 loài cây thuốc, xây dựng bộ tiêu bản gồm 208 loài cây thuốc đã được Viện dược liệu định danh. Đối chiếu với 228 cây thuốc và vị thuốc thiết yếu từ thảo dược của Bộ Y tế ban hành, tỉnh Đắk Nông có 85 cây (chiếm 37%).

2. Xây dựng vườn thuốc đông y với các cây thuốc đã sưu tầm được

Với mong muốn, sau khi hoàn thành nhiệm vụ sưu tầm cây thuốc trong tỉnh, sẽ có một số cây thuốc có giá trị sử dụng và giá trị kinh tế được trồng để ổn định số lượng và chất lượng sản phẩm. Ban chủ nhiệm đề tài đã trồng thành công 116 loài cây thuốc tại vườn Ys. Tô Thị Nhĩ (Phường Nghĩa Trung, Tx Gia Nghĩa).

3. Xây dựng danh lục cây thuốc Đắk Nông

Dựa vào các tài liệu về cây thuốc của Việt Nam đã được các nhà khoa học nghiên cứu và công bố, kết hợp với điều tra phỏng vấn các thầy lang và những người am hiểu cây thuốc để ghi nhận sự khác biệt về bộ phận dùng, công dụng chữa bệnh của từng loài cây cụ thể. Cùng với việc điều tra thực địa để biết được sự khác biệt về mùa ra hoa, kết quả của một số loài cây so với tài liệu. Từ đó, Ban chủ nhiệm đề tài đã xây dựng thành cuốn danh lục cây thuốc Đắk Nông để thuận lợi cho việc khai thác và sử dụng cây thuốc tại Đắk Nông sau này.

4. Dự báo tình hình và một số giải pháp nhằm bảo tồn, phát triển cây thuốc quý trên địa bàn tỉnh

- Dự báo tình hình

Trong thời đại ngày nay con người có xu hướng sử dụng các dược liệu có tính chất tự nhiên. Do thị trường dược liệu trong nước ngày càng mở rộng, tăng thêm mặt hàng xuất khẩu và dần thay thế những nguyên liệu ngoại nhập, nên nhu cầu khai thác ngày càng tăng. Ước tính, mỗi năm, chúng ta khai thác hàng trăm ngàn tấn dược liệu các loại và tinh dầu (chủ yếu từ nguồn tự nhiên) để sử dụng trong nước và xuất khẩu. Vì vậy, nhiều cây thuốc, nhiều mặt hàng liên tục bị khai thác trong một thời gian dài (Hoàng đằng, Vàng đắng, Một lá, Bách bệnh, Cầu tích...). Nếu không có các chính sách hợp lý về khai thác, sử dụng và thu mua theo cơ chế thị trường một cách hợp lý thì nguồn tài nguyên này sẽ giảm một cách nhanh chóng trong một thời gian không xa.

Như vậy trong những năm tới, với tốc độ quá trình đô thị hóa được đẩy mạnh, quá trình khai thác, sử dụng tài nguyên rừng chưa hợp lý... trong một tương lai không xa, diện tích, tài nguyên rừng sẽ bị thu hẹp. Đồng nghĩa với nó là thảm thực vật nói chung và nguồn cây thuốc nói riêng bị mai một dần. Thực trạng này đòi hỏi cần có sự quan tâm của tỉnh, các cấp ngành liên quan để có định hướng chính sách trong vấn đề bảo tồn, phát huy tài nguyên vốn có của tỉnh Đắk Nông.

- Một số giải pháp nhằm bảo tồn, phát triển cây thuốc quý trên địa bàn tỉnh

Để có cơ sở đề xuất bảo tồn và phát triển các cây thuốc quý trong tỉnh, Ban chủ nhiệm đề tài đã so sánh các nguồn tài liệu nhằm đánh giá giá trị sử dụng của từng loài cây thuốc. Đối chiếu với Sách đỏ Việt Nam phần thực vật, để xác định các loài quý hiếm về nguồn gen có nguy cơ bị tuyệt chủng tại Việt Nam, cần được bảo vệ. Các cây thuốc được đề xuất bảo tồn là những cây thuốc có giá trị sử dụng cao; cây thuốc có giá trị chữa bệnh tốt, mang tính đặc hữu, đã được các tài liệu giới thiệu, mà trên thị trường không có, đặc biệt là các cây thuốc đã có tên trong Sách đỏ Việt Nam như: Ba gạc lá to, Bách bệnh, Chè dây, Câu đằng, Dây đau xương, Hà thủ ô đỏ, Kim Ngân, Thiên niên kiện, Sa nhân tím...

Việc đề xuất bảo tồn còn dựa trên cơ sở nghiên cứu, trồng thử nghiệm, thành công hay thất bại, mà đưa ra biện pháp đề xuất với một số cây cụ thể.

KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

1. Kết luận

Qua điều tra ở 6 huyện, thị của Đắk Nông đã phát hiện và thống kê được cả tỉnh có trên 305 loài thực vật được dùng làm thuốc. Trong đó, tập trung chủ yếu ở 02 khu bảo tồn thiên nhiên Tà Đùng và Năm Nung.

Nguồn cây thuốc ở tỉnh Đắk Nông còn có tiềm năng lớn trong việc cung cấp các loại dược liệu sử dụng theo kinh nghiệm y học cổ truyền. Qua thực tế điều tra, xác định có những cây thuốc có giá trị sử dụng phổ biến và có hiệu quả kinh tế cao, trữ lượng khá lớn, có thể khai thác được ngay. Đồng thời, với một danh lục khác bao gồm một số loài cây thuốc thuộc dạng quý hiếm, có tên trong sách đỏ cần chú ý bảo tồn, đó là những lợi thế không nhỏ của tỉnh Đắk Nông.

Từ thực tiễn điều tra khảo sát, chúng tôi đã tiến hành đi thực và trồng được trên 116 loài thuốc ở Vườn thuốc Đông y. Mặc dù quá trình phát triển không đồng đều do đặc thù của từng loài cây khác nhau, nhưng đây là cơ sở cho Hội Đông y bảo tồn một số loài cây thuốc của tỉnh trước nạn phá rừng, sự khai thác bừa bãi nguồn dược liệu tại địa phương nhằm phục vụ lâu dài nhu cầu chăm sóc sức khỏe nhân dân tỉnh Đắk Nông.

Nguồn cây thuốc tỉnh Đắk Nông khá đa dạng, phong phú, tiềm năng khai thác tương đối lớn. Tuy nhiên, trước tác động của cơ chế thị trường, quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa, cơ chế quản lý... Nguồn dược liệu đang đứng trước nguy cơ cạn kiệt, thậm chí có những loài bị tuyệt chủng. Trước thách thức đó, chúng tôi đã đưa ra một số giải pháp cụ thể nhằm khai thác hợp lý, bảo vệ và phát triển để sử dụng lâu bền tiềm năng dược liệu tỉnh Đắk Nông trong tương lai.

2. Khuyến nghị

Để tận dụng và khai thác có hiệu quả nguồn tài nguyên dược liệu ở Đắk Nông, phục vụ cho yêu cầu chăm sóc sức khỏe cho nhân dân, qua thực tế nghiên cứu xin đề xuất một số vấn đề sau:

Cần xây dựng một chiến lược về công tác dược liệu trong chiến lược toàn diện phát triển ngành y tế ở tỉnh Đắk Nông. Chiến lược đó sẽ bao gồm điều tra, nghiên cứu, thường xuyên nắm vững về cây thuốc tự nhiên; phát triển trồng tạo thêm nguyên liệu; bảo vệ đi đôi với khai thác, chế biến, sử dụng; đồng bộ với

việc phát triển mạng lưới y học cổ truyền ở địa phương. Đồng thời, phải có cơ chế quản lý phù hợp để gìn giữ được nguồn tài nguyên này.

Từ chiến lược chung, từng vấn đề kể trên cần được cụ thể hoá bởi các kế hoạch nghiên cứu, đầu tư theo từng thời gian thích hợp. Trước mắt cần có kế hoạch đầu tư có trọng điểm nhằm từng bước phát triển công tác dược liệu ở Đắk Nông. Ví dụ: nghiên cứu trồng sa nhân, chè dây, hà thủ ô đỏ,... và xây dựng bộ phận chế biến thuốc.

Củng cố và phát triển mạng lưới y học cổ truyền ở tất cả các tuyến từ tỉnh đến huyện thị, một số xã trọng điểm và vùng đông dân cư. Bởi chính mạng lưới y học cổ truyền sẽ tổ chức phát huy được cao nhất và triệt để nhất tiềm năng dược liệu cũng như vốn kinh nghiệm phong phú của công đồng các dân tộc phục vụ cho sự nghiệp chăm sóc sức khỏe nhân dân.

(Trong trường hợp quý bạn đọc có nhu cầu tìm hiểu rõ hơn về đề tài hoặc tham khảo báo cáo đầy đủ của đề tài. Vui lòng liên hệ:

Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh Đắk Nông. SĐT: 05013.600.333)

TRUNG TÂM DƯỢC LIỆU ĐẮK NÔNG